

historijskih činjenica i građenje teze o nepremostivoj granici između različitih etničkih grupa. Roman je izraz ondašnjeg vremena i predstavlja osnovu razvoja ideje velikosrpskog nacionalizma i mitologiziranja historijske nauke. Sabina Ferhatbegović u radu *Ustanak, narodnooslobodilačka borba, bratoubilački rat: 1941. godina u filmovima "Major Bauk" i "Gluvi barut"* analizira kako se gradila slika o Drugom svjetskom ratu kroz filmsku umjetnost. Filmovi mogu poslužiti u konstrukciji nacionalnog identiteta i građenju kolektivne svijesti što se i nastoji objasniti kroz njihov narativ. U članku se uspoređuju dva filma iz dva različita vremena. Jedan ima za cilj konstrukciju ideje o revolucionarnoj borbi kao svetoj misiji što ima implikativnu težnju u pedagoške svrhe. Cilj drugog je dekonstrukcija te ideje i spuštanje rata na nivo sveopšteg ludila kao produkta surovosti zaraćenih strana. Da je građenje kolektivne memorije bio imperativ ondašnje komunističke vlasti dokazuje i podizanje velikog broja spomenika narodnooslobodilačke borbe i obilježavanje važnih datuma. Amra Čusto u svom radu upravo naglašava važnost gradnje spomenika u preodgoju različitih naraštaja u socijalističkoj Jugoslaviji gdje je trebalo revolucionarnu borbu pokazati kao pravednu i usmjeravati kolektivnu svijest u pravcu izgrađivanja jedinstvenog klasnog identiteta. U konglomeratu historijskih izvora iz Drugog svjetskog rata značajno mjesto zauzima i fotografija čija se zbirka nalazi u Historijskom muzeju Bosne i Hercegovine. Upravo na osnovu fotografija Alma Leka daje podatke o počecima ustanaka na našim prostorima u svom radu *Godina 1941. na fotografijama zbirke fotografija Historijskog muzeja Bosne i Hercegovine*. Na njima su zabilježeni mnogi značajni događaji, među kojima bi se sigurno mogao izdvojiti

i početak ustaničkog otpora u Hercegovini tokom juna mjeseca 1941. godine.

Drugi svjetski rat i teme vezane za njega predstavljaju jedan od najvažnijih segmenata izučavanja historijske nauke modernog doba. Zbog toga je i ovaj zbornik predstavlja značajan putokaz u daljnjem istraživanju i rasvjetljavanju događaja vezanih za početak ratnih dejstava na našem području. Još niz pitanja iz ove oblasti čeka na svoj odgovor, kao što su, nacionalni odnosi tokom rata u Bosni i Hercegovini, pitanje muslimanske građanske politike i muslimanske milicije, te još niz tema iz privredne i socijalne historije. Pojedina riješenja koje su autori ponudili u ovom zborniku mogu u svakom slučaju biti od iznimnog značaja svakom onome ko se dalje bude namjeravao baviti ovim pitanjem.

LORENS KUGIĆ

Davor Kovačić, *Redarstveno-obavještajni sustav Nezavisne Države Hrvatske od 1941. do 1945. godine*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2009, 328 str.

Kada se ima u vidu da su važan segment legitimizacije komunističke vlasti u poslijeratnoj Jugoslaviji bili rezultati Narodnooslobodilačkog pokreta onda nije iznenađujuće što je Komunistička partija Jugoslavije nastojala stvoriti sopstveno viđenje nedavne prošlosti i svoga mjesta u njoj. Bitnu ulogu u tome imala je domaća historiografija koja se orijentisala na proučavanje historije NOP-a ostavljajući pri tome, teme vezane za kolaboracionističke snage, na periferiji interesovanja. Prilikom njihovog usputnog proučavanja, težište je stavljano na neprijateljevu politiku terora te njegove ciljeve i interese.

U takvim prilikama površno je doticana i tematika redarstva kao policijsko-sigurnosnog sistema Nezavisne Države Hrvatske. Podaci o ovoj temi javljali su se fragmentarno i to u okviru *šireg posmatranja ustaškog pokreta* i ustrojstva NDH. Jugoslavenski historičari i oni koji su pisali u emigraciji davali su samo općenite podatke. I početkom 90-ih godina, kada društvo postaje otvoreno i oslobođeno ideoloških stega, te kao takvo pogodno i za tretiranje, do tada marginaliziranih tema, ova problematika, i pored njene važnosti, ostaje bez sistemskog prikaza.

Evidentnu prazninu u historiografiji uspješno je popunila knjiga, naučnog saradnika Hrvatskog instituta za povijest dr Davora Kovačića. Njegova dopunjena i proširena doktorska disertacija objavljena pod naslovom *“Redarstveno-obavještajni sustav Nezavisne Države Hrvatske od 1941. – 1945. godine”* dio je znanstvenog istraživačkog projekta ovog instituta prihvaćenog od strane Ministarstva znanosti i tehnologije Republike Hrvatske, *“NDH – sustav vladavine”*.

Kovačićev višegodišnji strpljivi rad na arhivskoj građi smještenoj u arhivima Hrvatske, te kritički pristup naučnim radovima domaćih i emigrantskih historičara, savremenoj štampi i periodici, memoarskim zabilješkama učesnika događaja, uz striktnu primjenu naučnog aparata, rezultirao je knjigom koja omogućava bolje razumjevanje nastanaka, razvoja, strukture redarstveno-obavještajne službe NDH te njene metode djelovanja. Time je autor dao sintezu jednog bitnog segmenta državno-pravnog uređenja Nezavisne Države Hrvatske.

U kompozicijskom smislu knjiga je podijeljena na jedanaest poglavlja. Prva dva poglavlja rada, po svome sadržaju, imaju uvodni karakter. Kroz njih autor ukazuje na literaturu koja dotiče datu temu, građu koju je koristio

pri izradi rada, na primjetan nedostatak izvorne građe glavnih državnih ustanova i organizacija ustaškog pokreta te prikazuje historijski razvoj policije, nastanak i evoluciju obavještajnih službi u totalitarnim režimima.

S ciljem da što preglednije predstavi historijske okolnosti u kojima je redarstveno-obavještajni sistem u NDH nastao, djelovao i okončao svoju sudbinu, dr Davor Kovačić je neupadljivo podijelio knjigu na dva dijela. Podijela je diktirana činjenicom da je nakon ukidanja UNS-e 1943. godine, došlo do velike rekonstrukcije redarstveno-obavještajnog sistema NDH. Zbog toga, njegov životni vijek možemo pratiti kroz dva perioda: prije i poslije 1943. godine.

Dvije trećine rada autor je posvetio prikazu redarstvene aktivnosti do 1943. godine, do kada se ona paralelno odvijala kroz dvije institucije: *Ravnateljstvo za javni red i sigurnost* (RAVSIGUR) kao *državna institucija*, sa zakonom ograničenim djelovanjem, trebala se međusobno nadopunjavati s *redarstvenom institucijom ustaškog pokreta, Ustaškom nadzornom službom* (UNS), osnovanom kao tajna policija ustrojena po uzoru na njemački Gestapo sa zadatkom nadzora djelovanja redovnih redarstvenih tijela i ostalih ustanova u NDH.

Kovačić je pedantno prikazao sve promjene u organizaciji RAVSIGUR-a i UNS-e, njihove nadležnosti i angažman na uspostavljanju reda, sigurnosti i borbe protiv antidržavnih aktivnosti, te metode djelovanja. Unutar širokog spektra korištenih metoda, koje su se kretale od površnih istraga koje su završavale likvidacijom do ozbiljnijih koje su provodene izvođenjem pred prijeki sud ili slanjem u logore, preovladala je metoda terora. Eugen Dido Kvaternik kao “svemoćni zapovjednik” obiju institucija provodeći teror postaje simbol ustaške strahovlade. Takva

politika rezultirala je jačanjem NOP-a, zaoštavanjem unutrašnjopolitičkih i sigurnosnih prilike u NDH. S ciljem pacifikacije zemlje, Kvaternik je krajem 1942. godine smjenjen, a UNS zajedno s RAVSIGUR-om, početkom naredne utopljena u *Glavno ravnateljstvo za javni red i sigurnost* (GRAVSIGUR). S stvaranjem novog redarstvenog ravnateljstva nastupa drugi period u historiji redarstvenog sistema NDH.

Redarstveno-obavještajna služba NDH u periodu od 1943. godine do kraja rata prikazana je kroz rad GRAVSIGUR-a. Nadležnosti GRAVSIGUR-a kao glavne redarstvene institucije kretale su se od praćenja nepodobnih osoba, suzbijanja protivdržavne aktivnosti do očuvanja cijena roba, a kao obavještajna služba GRAVSIGUR je na meti imao: autonomaške aktivnosti muslimana, djelovanje talijanske, njemačke i mađarske narodne skupine u NDH, HSS-ovaca, masona, skojevaca, simpatizera komunista, Židova i drugih neprijateljskih elemenata.

Prikazujući redarstveno-obavještajnu službu NDH ova studija je od velikog značaja i za bosanskohercegovačku historiografiju. Kroz nju se usputno prati i sudbina ustaških i redarstvenih organa u Bosni i Hercegovini od njihovog samostalnog djelovanja u okviru RAVSIGUR-a i UNS-e preko ukuljučivanja u GRAVSIGUR, kada su zadržavali nezavisnost od redovnih redarstvenih tijela, do Luburićevog preuzimanja cjelokupne vlasti nad vojnim i redarstvenim snagama i civilnom upravom od Ivan sedla do Sarajeva. Luburićev teror nagovještavao je skoro urušavanje ustaškog sistema terora koji je posljednji čin nemilosrdnosti pokazao u pogubljenju 55 zatvorenika na Marijin dvoru u Sarajevu.

Na temelju relevantne arhivske građe dr Davor Kovačić je sačinio historijsku sintezu redarstveno-obavještajnog sistema u NDH,

kritički prikazavši rad njegovih centralnih ustanova, RAVSIGUR-a i UNS-e, a docnije GRAVSIGUR-a, njihovo hronološko organizacijsko razvijanje tokom cijelog rata, strukturu, angažman, kadrovske promjene voditelja svih ureda i odsjeka te opću neefikasnost sistema. Prikazujući neefikasnosti sistema autor nas upoznaje s ličnim nesimpatijama i netrpeljivosti među najvišim dužnosnicima, njihovom željom za isticanjem što je vodilo čestim međusobnim sukobima, te s nestručnošću njegovih pripadnika koji su na dužnosti dolazili po liniji podobnosti, a ne sposobnosti. Neprofesionalno djelovanje redarstveno-obavještajnog sistema, okupatorsko ponašanje talijanskih i njemačkih obavještajnih službi, koje su djelovale na teritoriji NDH, te njihovo uplitanje u državna upravna tijela odaju utisak nemoći hrvatske države.

Kratkim prikazom osnovnih karakteristika njemačkog redarstvenog aparata koji je djelovao neovisno od državnog sistema, dr Kovačić nam ukazuje i na složenu političku situaciju u NDH i veliku "gužvu" na polju redarstveno-obavještajne djelatnosti državnih i stranih službi.

Pored jedanaest poglavlja glavnog teksta za bolje razumjevanje teme autor je priložio i sedam priloga te izradio obiman naučni aparat koji pruža mnogobrojne dragocjene podatke i čini knjigu lakše upotrebljivom. Njenu vrijednost dodatno podiže i bogata metodološka oprema: Summary, Kazalo osoba, Bilješke o autoru te Kratice koje olakšavaju čitanje ove historijske sinteze. Obimna arhivska građa i literatura na kojoj je zasnovana studija, razvrstana je u nekoliko preglednih grupa koje olakšavaju i pojednostavljaju razumjevanje i provjeru navedenih podataka. U pogledu grafičke opremljenosti knjiga je obogaćena fotografijama, faksimilima dokumenata, grafičkim prikazima

strukture redarstveno-obavještajne službe koja se često mijenjala.

Utemeljena na izvornim dokumentima, uz objektivan pristup autora, knjiga dr Davora Kovačića predstavlja značajan doprinos rasvjetljavanju redarstveno-obavještajnog sistema NDH te solidan izvor za upoznavanje njenih unutrašnjopolitičkih prilika.

SANJA GLADANAC

**Stefan Willer – Sigrid Weigel –
Bernhard Jussen (Hg.),
*Erbe Übertragungskonzepte zwischen
Natur und Kultur, Suhrkamp, Berlin,
2013, 274 str.***

Ova knjiga se zasniva na jednom projektu Zentrum für Literatur- und Kulturforschung-a iz Berlina. Može se smatrati nastavkom knjige *Das Konzept der Generation*, koja je objavljena 2008. godine. Obje diskutuju historijsko u pojmovima koji se nalaze na granici između kulture i prirode. Knjiga *Erbe Übertragungskonzepte zwischen Natur und Kultur*, koja je sastavljena od samostalnih radova, kronološki od antike do danas istražuje nasljeđe. Usprkos tome što se svaki rad reda kronološki teško bismo u ovom zborniku mogli razumjeti historijsku promjenu pojma nasljedstva, jer svaki rad u knjizi razmatra različitu temu. Na drugoj strani i korištene metode su raznovrsne, na primjer, historijsko istraživanje društvenog sistema, filološko istraživanje ili tekst-analiza. Usprkos ovoj mani prikazivač misli da se korist čitanja ovog zbornika nalazi u tome što možemo vidjeti zašto običan pojam, ovdje porodica zanima prikazivača, nema stalni i determinirani smisao i kako se historiografija može i mora spojiti s “prirodom” ili dosadaš-

njim mišljenjem o prirodi, jer mi smo, što se često zaboravlja, pored duhovnog i tjelesno biće. Uvijek se naše biće, ili mišljenje kao jedan dio našeg bića, iako nesvjesno, nalazi pod utjecajem prirode. Dosada je historijsko istraživanje porodice usmjeravalo pažnju na oblik porodice a ne na misao o porodici. Za ponovno razmišljenje o našim uobičajenim pojmovima, ovdje o porodici, ovaj zbornik radova je odgovarajući priručnik.

Prvi rad “nasljedstvo, baština i nasljeđivanje” je produkt triju urednika i može se smatrati uvodom za radove koji slijede. Pojam nasljedstvo se upotrebljava u različitim oblastima. Autori upozoravaju da ne trebamo pokušavati ujedinjavati različita tumačenja o nasljedstvu, nego moramo razumjeti kako se preklapaju različite oblasti u pojmu nasljedstva (9). Napose ovakvo preklapanje možemo vidjeti oko 1800-ih godina (12). Ali ono se ne analizira konkretno, već se mijenja promjena razmišljanja o baštinjenju preko zakona *Code Napoléon* (1804. godine) i *Allgemeines Landesrecht für die preussischen Staaten* (1794. godine) i promjena biološkog razumjevanja o nasljeđivanju preko Epigenesis-a. Od tada diskurs oko nasljedstva gubi postepeno religijsku nijansu i istovremeno dobiva biološku (16). Ovdje se promjena sažima kroz pet obilježja: naturalizacija, kodifikacija, futurizacija, familizacija i politizacija. Naturalizacija znači da se težište istraživanja o nasljeđivanju premješta na tjelesno istraživanje, kodifikacija konstituisanje nasljednog prava koje se zasniva na prirodno-rodbinskom odnosu, futurizacija omalovažavanje mrtvacu i podizanje vrijednosti sljedećih pokoljenja, familizacija znači da porodica, napose osnovna porodica postaje najvažniji subjekt baštine a politizacija znači približavanje između države i baštine kao kulturne baštine.